



# Türkiye'de Holokost 'tüketimi' mi?

robert  
schild



▲ *Türkiye'de Holokost Tüketimi*  
Rifat N. Bali  
Libra Kitap  
423 sayfa.

**N**azi toplama ve ölüm kampı Auschwitz-Birkenau'un 1945'te Kızıl Ordu tarafından kurtarıldığı gün olan 27 Ocak (1945) tarihini Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2005 yılında 'Uluslararası Holokost'u Anma Günü' olarak tesis etmişken, birçok kaynağa<sup>1</sup> göre bu anlamlı gün ilk kez 1996'da Batı Almanya Parlamentosu tarafınca anılmaya başlanır... Bundan çok daha önce ise İsrail Parlamentosu 1951'de kabul ettiği bir kanun tasarısıyla 1943 Varşova Ghetosı'ndaki ayaklanmanın başladığı ve İbrani takvimine göre 'nissan' ayının 27'sine

1 Gila Erbeş: *Franz v. Pape* biyografisinin yazarı, İstanbul eski Almanya Başkonsolosu Reiner Möckelmann ile söyleşi; *Şalom Dergi*, Ocak 2019; s. 93-96 – ayrıca, örneğin <http://time.com/4186765/holocaust-remembrance-day-1996/> veya <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/263609/holocaust-gedenktag>

düşen *יום האשוח / Yom haShoah* ('Şoa/ Yom'=Holokost/gün), her yıl İsrail'de ve tüm dünyadaki Yahudi Diasporası'nda ayrıca anılmaktadır.

2017 yılında sessiz sedasız biçimde yayımlanan, basında da tek bir eleştiri yazısını<sup>2</sup> görebildiğimiz Rifat N. Bali'nin kapsamlı bir araştırması<sup>3</sup>, yukarıda değindiğimiz bu iki günün Türkiye'de 'ne zamandan beri', 'hangi açık/belirtilmeyen gerekçelerle', 'nerelerde' ve 'nasıl' anıldığını incelerken, birtakım önemli 'kaynakları' –ve en önemlisi– yazarın bazı çıkarımlarıyla yorumlarını içeriyor.

Rifat Bali 1990'lardan bu yana, başta

2 Mert İnan: "*O diplomatlar Türk Schindler değil*" iddiası; *Milliyet*, 09.01.2018

3 Rifat N. Bali: *Türkiye'de Holokost Tüketimi (1989-2017)*; Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2017; 430 sayfa – ayrıntılı bilgi için: [http://www.librakitap.com.tr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=389&Itemid=105](http://www.librakitap.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=389&Itemid=105)

Yahudiler olmak üzere Türkiye'deki azınlıklar ve bu bağlamda antisemitizmi, bundan öte kimi komplo teorilerini, keza ülkenin sosyo-kültürel konularının yanı sıra bazı ilginç biyografileri de içeren sayısız makale ve kâh bizzat kaleme aldığı, kâh derleyip yayımladığı onlarca kitap ile öne çıkmış ve özellikle Türk Yahudileri tarafınca ilgi ile okunan serbest bir araştırmacı-yazardır. 1999 yılında yayımladığı ilk kapsamlı çalışması olan 'Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri (...)' (1923-1945) kitabının alt başlığında yer alan 'Türkleştirme Serüveni' özel ilgisini çekmiş olsa gerek ve birçok yayınında bir çeşit 'leitmotiv' olarak öne çıkmıştır...

## Yazarın çıkarımı

Bu yazıda kısaca irdelemek istediğimiz 'Türkiye'de Holokost Tüketimi'

sorunsalına, akademisyen olmamakla beraber bilimselliğe öykünen alışıl gelmiş biçimiyle değişik açılardan yaklaşmayı yeğliyor Bali: ‘Holokost Türkiye’de nasıl algılanmakta?’, ‘Türk Yahudi Toplumu ve Holokost’, ‘Holokost’u araçsallaştıran ilk kurumlar’ gibi konuları, 10 ile 20 sayfa arası uzunluğundaki bölümler içerisinde ele aldıktan sonra, ‘Türk Devlet Erkânının Yad Vashem ziyaretleri’ ve daha geniş tuttuğu ‘Dışişleri Bakanlığının hedefi: IHRA<sup>4</sup>’ya üye olmak’, ‘IHRA’ya üye olmak için atılan adımlar’ ve ‘(TCDB’nin) ikinci hedefi: ‘Uluslararası Dürüst’<sup>5</sup> sayısını arttırmak’ başlıklı bölümlerde, daha kitabın ‘Giriş’inde açıkça belirtmiş olduğu “... Holokost’a karşı aniden başgösteren ilginin ne kadar samimi ve ne kadar sahici olduğu cevaplanması gereken bir sualdir.” (s.23) çıkarımına yer veriyor. Hiç kuşkusuz, yazarın ilgisini çeken şunlardı: “...aniden başlayan ve hızla ivme kazanan bir tempo ile birbirleriyle zıt gündemlere sahip değişik taraflar, yani a) Türkiye Cumhuriyeti Devleti, b) aynı devlete muhalif ve eleştirel tavır ile bilinen sivil toplum kuruluşları, aydınlar, insan hakları aktivistleri, c) edebiyat, kültür ve sanat aleminin önde gelen figürleri Holokost’u aniden keşfedip Holokost olgusundan her platformda söz etmeye başlayacaklardı.” (her iki alıntı, kitabın 23. sayfasındandır) Bir sonraki sayfada ise “Bu çalışmanın amacı, (...) aniden alevin bacağı sardığı bir ‘aşk hikâyesi’ne benzeyen bu ‘Holokost sevdası’nın ortaya çıkış sebeplerini önce anlamaya, sonra da okura anlatmaya çalışmaktır” diyen Rıfat Bali, ‘Giriş’ bölümünün son paragrafında da noktayı koyarak, “...bu şaşırtıcı ilgi(nin) sahici olmadığı”nı savlıyor ve bunun hemen ardından, bu kitabın “...Holokost’un Türkiye’de nasıl metalaştırıldığı, araçsallaştırıldığı ve (örneğin bir kültür ürünü olarak) tüketildiği konusunda yapılan ilk çalışma” olduğunu belirtiyor.

4 IHRA, Holokost konusunda eğitim, anma ve araştırmaları sürdürmek üzere 1998’de İsveç’te çalışmalarına başlamış olan ve 2013’de “Uluslararası Holokost Anma İttifakı” anlamına gelen *International Holocaust Remembrance Alliance* isimli kurumdur.

5 İsrail Devleti’nin Yad Vashem Holokost Müzesi aracılığı ile bu kıyımı yaşamış Yahudileri kurtarmak için hayatlarını riske atan, Yahudi olmayan kişilere verdiği onursal vatandaşlık, sıfat ve ödülüdür. 1 Ocak 2018 itibarıyla dünya çapında değişik uluslardan toplam 26.973 “Uluslararası Dürüst” bulunmaktaydı; bu sığara sahip olan tek T.C. vatandaşı olarak, 1943-1945 yılları arasında Rodos Başkonsolosu görevinde bulunmuş olan Selahattin Ülkümen görünüyor...

## ‘Perde arkası’

Yukarıda sıraladığımız bu bölümler ve onları destekleyen ekleri okurken, kuruluş senesinde belirtildiği gibi, 1492 İspanya’sı örneği bir “...bağnazlık ortamından kaçarak Türk toprağını vatan seçen Musevilere kucak açan Türk milletinin insancıl yaklaşımını en geniş şekilde yurt içinde ve yurt dışında duyurma”yı (s.70) ilke edinmiş 500. Yıl Vakfı ile ‘Batı âleminin bir parçası olmak isteyen Türkiye’ (s.92) Dışişleri Bakanlığı’nın siyasi amaçlarının ‘perde arkası’na bakabiliyoruz! Yanı sıra, Bali’nin her birine yirmişer sayfa ayırdığı ‘Holokost eğitiminde bir uluslararası toplum kuruluşu: Aladdin Projesi’ ve Holokost karşıtı etkinlikler düzenleyen ‘Diğer sivil toplum kuruluşları’ bölümlerinde, bunların değişik çalışmalarına oldukça geniş yer veriyor. Kitabın ‘Türk Yahudi Toplumu’na ayrılmış bölümünü oluşturan 15 sayfada Hahambaşılık nezdinde 2000 yılında kurulmuş ‘Holokost Komisyonu’ üyeleriyle Türk Yahudi Toplumunun gerek Nisan/Mayıs aylarındaki bir güne rastlayan kendi ‘Yom haShoa’sını nasıl andıkları, gerekse 27 Ocak ‘Uluslararası Holokost’u Anma Günü’ne katılımları hakkında bilgiler yer alıyor ki, bu bölümde yazımızın sonunda değineceğimiz önemli eksiklikler göze çarpmaktadır.

Kitabın kayda değer ve önemli açıklamalar içeren ‘Holokost’u metalaştıran aktörler ve kültürel örnekleri’ başlıklı 11. bölümü, kimi okurlar için çarpıcı olduğu kadar, bazı ibret verici bilgiler de sunuyor. Rıfat Bali burada, aralarında ‘Desperate Hours’ ve ‘Turkish Passport’ gibi filmlere, ‘Struma olayı’ hakkında Türkiye’de yazılmış 4-5 roman ile gene bu hazin olayı işleyen birtakım etkinliklere, Ayşe Kulin’in ‘Nefes Nefese’ ve ‘Kanadı Kırık Kuşlar’ başlıklı romanlarının yanı sıra Emir Kıvırcık’ın, 1939-43 yıllarında Paris ve Vichy Büyükelçisi olan dedesi Behiç Ekin’i konu edinen anlatısına, keza piyano sanatçısı Renan Koen’in bir Holokost’u anma etkinliğine geniş yer veriyor. Ayrıntılarına burada giremeyeceğimiz bu incelemelerinde, örneğin Struma olayını bir yandan Türkiye’ye sığınan Alman/Yahudi bilim adamlarıyla, dahası A.Einstein’ın Başbakan İnönü’ye bu konuda yazmış olduğu mektubuyla, öte yandan Ermeni tehirci ile dahi harmanlayan Zülfü Livaneli’nin ‘Serenad’ romanını, ‘yersiz iddialar’ ile pazarlanarak ‘başarıya tahvil’ (s.249) edildiğini

belirtmekten geri kalmıyor. Gerçekten de, bir klişeler yumağı olan bu kitap veya ‘haber spikerliğinden edebiyat âlemine terfi etmiş’ (s.254) Bahar Feyzan’ın Struma olayına değinen bir roman denemesi, basıldıkları kâğıdın değerine ulaşıyor mu diye soranlar olmuştur!! Her ne kadar Renan Kohen’in ‘Uykudan Önce’ başlıklı ve ilk sunumunda geniş çevrelerce ağır bulunup hak ettiği beğeniye bulamayan Teresienstadt bestecilerinin yapıtlarına ayırdığı resital/söyleşileri, ‘gişeye göz kırpmıyor’ ve daha çok ‘damıtılmış sanat’ türündeysen de, Bali’yi bu paragrafta değindiğimiz eleştirilerinde haklı bulmamak mümkün değil: Sıraladığı bu kültürel örneklerin çoğu, ‘Holokost (tasvip edemeyeceğimiz) Tüketimi’ (tanımıyla) değilse de, gerçekten birer ‘metalaştırma’, dahası ticarileştirme eylemini çağırıştırıyor!

## ‘Makbul vatandaş’

47 sayfalık hacmiyle kitabın neredeyse sekizde birini bulan ‘Sonuç’ bölümü, a) Dışişleri Bakanlığı, b) STK, (kimi solcu) aktivist ve eğitimci ile c) Türk Musevi Toplumu’nun kamuoyunu Holokost konusunda “gerçekten aydınlatmak istiyorlar mı?” (s.281) sorusu ile başlıyor. Ardından, Rıfat Bali’nin geniş ve bol örnekli açıklamalarıyla alıntılarının eşliğinde A’nın “Türk Yahudi toplumunu ve onun güzelleştirilmiş ve resmi söyleme uygunluk sağlamış tarih anlatımını emsal olarak kullanıp, azınlıkların Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nde huzurlu bir hayat sürdürdüklerini idda etmek”, keza “‘Holokost’un biricikliği ve benzersizliği’ savını kullanarak da ‘Ermeni Soykırımını iddiaları’nı savuşturmak...” (s.282) gibi yorumları yer almakta... B grubundakilerinin ise “kendilerine yeni bir ‘iş alanı’ yarattığını” (s.300) veya ‘saf’ (s.301) davrandıklarını, bazı sözlerini de “heyecanlı, duygusal ve idealist” (s.297) bulmakta. Özellikle A’nın eylemlerini destekleyen C’nin liderlerine gelince – onlar, Bali’nin sık sık ve severek kullandığı “‘Devletin Örnek Yurttaşları’ sıfatıyla devletlerine hizmet etmek ve ‘makbul vatandaş’ olduklarını tekrar tekrar ispatlamak, böylece de müesses nizam ile ilişkilerinde herhangi bir pürüz yaratmamak” (s.290) amacıyla oldukları dışı vurulmaka!..

Araştırmacı Rıfat N. Bali’nin 423 sayfalık bu kitabında toparlayıp

*devamı 18. sayfada*

belgelediği ve belirli bir dizge ile önümüze koyduğu bilgilerin özgün olmayıp bazı gerçekleri resmet-mediklerini söyleyemeyiz elbet... Ne ki, bu bilgiler 'eksik' olduğundan, kısmen ön yargılı olarak da bulunabilecek kimi yorum, çıkarım ve savlarının tümüne katılmak mümkün değil. Dışişleri Bakanlığı yetkilileri gerçekten salt bunca 'siyasi' güdüler ile mi hareket ediyor, keza Türk Musevi Toplumu yöneticileri ancak böylesine 'uyumlu' düşünceler mi sergiliyor ve STK'lar da özellikle 'bencil' amaçlarıyla mı bu kervana katılıyorlar?

Ne yazık ki, hiç bir 'siyasi amaç' gütmemiş, her hangi bir 'metalaştırma' düşüncesinden doğmamış ve dolayısıyla Holokost'u (bizzat kendisinin de mensubu olduğu Yahudi toplumu bu acı eylemleri 'Şoa' olarak adlandırır) 'araçsallaştırmadan' (ve, af buyurun, 'tüketmeden') anan sayısız 'üstün nitelikli etkinliğe' -bilinçli veya bilinçsiz olarak? - hiç değinmiyor sayın Bali...

İşte bu etkinliklerin asal amacı, Şoa'yı anarken bu kara günlerin bazı tanıklarını bizzat kamuoyunun huzuruna çıkarıp onların kişisel bilgilerini/anılarını aktarmak, o günleri kültürel ve/veya veya sanatsal gösterilerle gözlerimizin önüne getirmek ve -belki de en önemlisi- bizzat 'faillerin çocukları' ile kıyıma uğramış

olan halkın mensuplarını karşı karşıya getirerek, bu bağlamda duygularını paylaşmaktadır.

### Şoa şiirleri

Sayın Bali araştırmalarında belki rastlamamıştır - bu son değindiğimiz amaca yönelik olarak İstanbul Alman Lisesi'nin edebiyat öğretmeni Gerhard Nurtsch, 2004 Yom haShoa haftasında Ulus Özel Musevi Lisesi'ndeki bir etkinlikte Yahudi ozan Paul Celan'ın Şoa şiirlerini Almanca olarak okumuştur, Türkçe çevirilerini ise, hiç bir karşılık beklemeden tiyatro sanatçıları Tilbe Saran ve Cüneyt Türel'den dinlemiştik; kalabalık bir davetli topluluğunun bulunduğu aynı akşam, döneminin Alman Başkonsolosu Reiner Möckelmann, Max Bruch'un viyolonsel için bestelediği 'Kol Nidrei' sonatını seslendirmişti. İstanbul Aşkenaz Sinagogu'ndaki 2011 Yom haShoa etkinliğinde, Avusturya Lisesi Müdürü ve St.Georg Kilisesi Başrahibi Franz Kangler konuk konuşmacıydı; aynı mekânda ise 2017 yılında bu görevi yeniden Möckelmann üstlenmişti... Gene bu tarihi sinagogda 2015 yılında Şoa tanığı, 86 yaşındaki gazeteci/aktivist Karl Pfeifer konuşmuş, Viyana Büyük Sinagogu Başhazanı Shmuel Barzilai da duaları yönetmişti. Nisan 2001'de İsraili keman yapımcısı Amnon Weinstein'in beraberinde getirdiği,

koleksiyonunda bulunan Şoa tanığı tarihi kemanlarda virtüöz Cahit Aşkın -gene hiç bir karşılık beklemeden- Neve Şalom Kültür Merkezi'nde unutulmaz bir dinleti sunmuştu. 27 Ocak 2016 Uluslararası Holokost Anma Günü'nde Schneidertempel Sanat Merkezi'nde, o yılın IHRA Başkanlığını sürdüren Macaristan'dan konuk edilen Kontralto Judit Rajk, Şoa ezgilerini de içeren bir konser vermişti; aynı yerde de 2004'de 'Terezin Toplama Kampı Çocukları'nın kaleminden gelen resimleri, keza Nisan 2012'de yılında Avusturyalı Roman sanatçı Ceija Stojka'nın Auschwitz karakalem çizimleri sergilenmişti. İlginç bir rastlantıdır ki, bu yazı tasarlandıktan kısa bir süre sonra, geçtiğimiz 24 Ocak akşamı Şişhane Neve Şalom Kültür Merkezi'nde, piyano sanatçısı Renan Koen'in bir kez daha katıldığı ve Türk Musevileri Müzesi ile yeniden Almanya Başkonsolosluğu arasında ortak bir anma etkinliği düzenlenecekti!..

'Tüketim'den uzak (!) olduğunu varsaydığımız bu sanat ağırlıklı etkinliklerin tümünü ve yukarıda sıralanan örneklerin belgelendiği basın haberlerini dipnot olarak buraya almak, yazımızın çerçevesini aşacaktır - ancak eğer Rıfat Bali bunları kitabının olası yeni baskılarına ilave etmeyi düşünürse, ilgili haber ve yazıları o yılların Şalom Gazetelerinde kolaylıkla bulabilecektir!

Dünyada milyonlarca insan savaştan, açlıktan, baskı ve şiddetten kurtulmak için kaçıyor. İçlerinde çocuklar da var. Tıpkı köyde, nehir kıyısında oynarken birden savaşın ortasında kalıp koşmaya başlayan Akim gibi.



## Akim Koşuyor

Claude K. Dubois  
Türkçesi: Ferhat Sarı



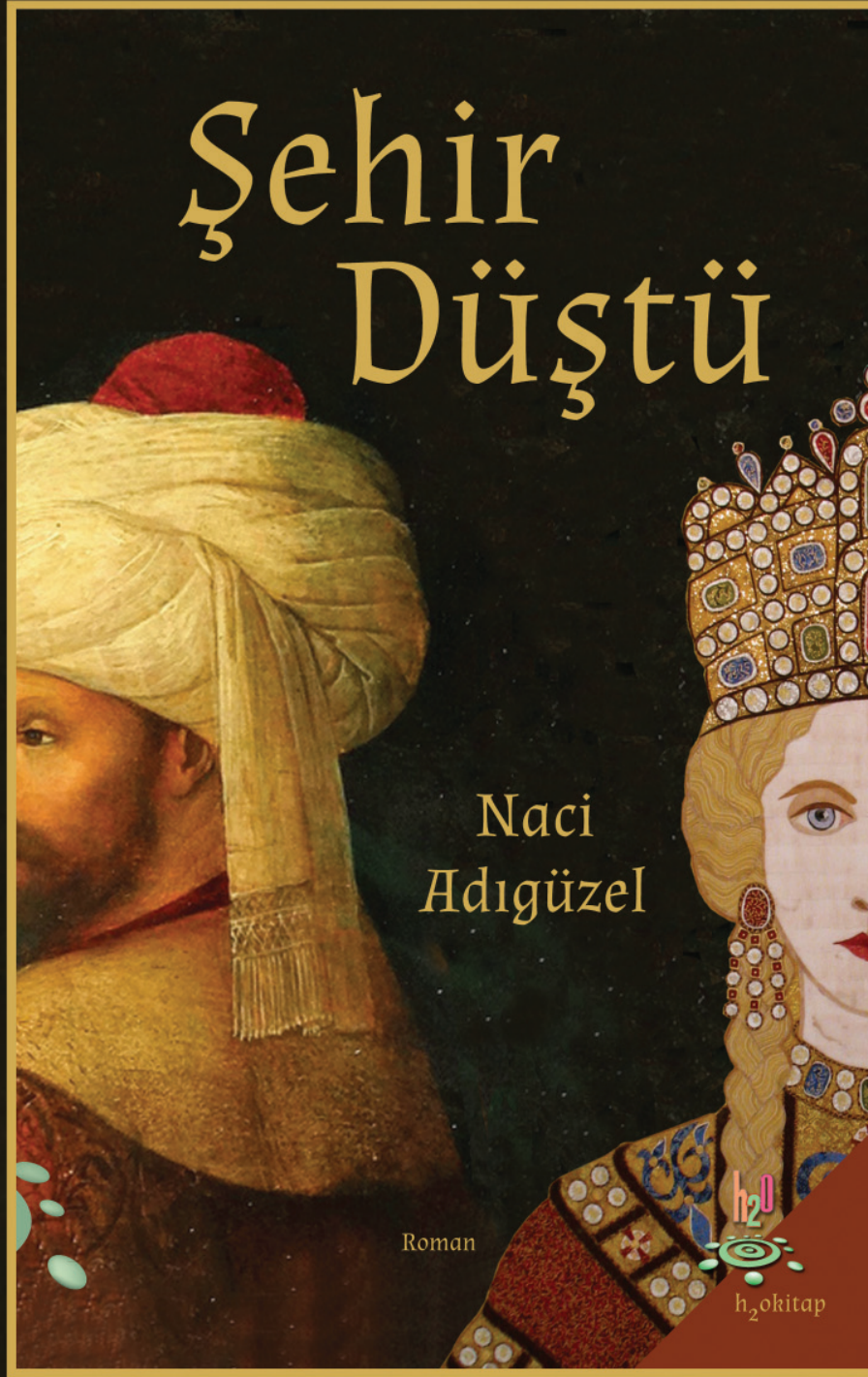
GINKO ÇOCUK  
www.ginkococuk.com

# 1453 kuşatmasının surların içinden hikâyesi...

Surların ardı surlarla kaplı; sıradan insanlara bahşedilmemiş, hanedanın habersiz olduğu surlarla. Entrika ise artık surların öte yanına geçmiş, beyaz bir atın üzerinde dolaşmaktadır.

Bir insan seli kuşatmıştır şehri ve ufukta yardım görünmemektedir.

Surların içi kaynamaktadır, insanlar türlü türlü planlar yapmakta, gitmek ile kalmak arasında endişeyle salınmaktadır. Ama umut şehri henüz terk etmemiştir, bir de aşk.



Özgür bir kadın ile sıradan bir asker, direnmek için aşklarına tutunan iki genç. Aynı kadına tutkuyla âşık Venedik planları yapan bir "tacir." Kuşatma altındaki şehirde aşkla kuşatılmış kadının Bizans sokaklarına taşan gerilimi.

Paşaların rekabeti, şehrin Bizans ve Latin komutanlarının manevraları; Sultan'ın hamleleri, İmparator'un cüretli çaresizliği...

[www.h2okitap.com](http://www.h2okitap.com)



h2o kitap